

Силабус курсу:

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Спеціальність:	053 Психологія
Рік підготовки:	1
Семестр викладання:	1
Кількість кредитів ЄКТС:	5
Мова(-и) викладання:	українська
Вид семестрового контролю	екзамен

Автор курсу та лектор:

Кандидат психологічних наук, доцента Османова Аліме Маметівна

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

Доцент кафедри психології та соціології

посада

uskut84@gmail.com

електронна адреса

0508155464

телефон

За номером

телефону

вайбір

згідно з графіком

консультації

Викладач практичних занять:*

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

посада

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

* – 1) дані підрозділи вносяться до силабусу в разі, якщо практичні та (або) лабораторні заняття проводить інший викладач, котрий не є автором курсу та лектором; 2) припустимо змінювати назву підрозділу на «Викладач лабораторних та практичних занять:», якщо лабораторні та практичні заняття проводить один викладач, котрий не є автором курсу та лектором.

Анотація навчального курсу

Цілі вивчення курсу:	формування системи наукових уявлень про активність мозку і його зв'язок з психічними явищами
Результати навчання:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань. 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань. 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методика тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги 6. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання. 7. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
Передумови до початку вивчення:	Базові знання та уявлення пов'язані з основами психології, біології та фізіології.

Мета курсу (набуті компетентності)

В наслідок вивчення даного навчального курсу здобувач вищої освіти набуде наступних компетентностей:

1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
2. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

Структура курсу

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П З)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1.	Мозок і нейрон	2/0/1	Предмет і об'єкти психофізіології. Принцип «чорного ящика» в психології. Значення психофізіології для психології. Загальні відомості про мозок. Відділи мозку і принципи виділення структур. Подання про переробку інформації в центральній нервовій системі. Нейрон - функціональна одиниця. Електрична активність нейронів, теорія сумації, пейсмерний потенціал. Функціонування іонних каналів мембрани нейрона. Хімічна активність нейронів. Ретроградні сигнали в нейронах. Активність генів в нейронах.	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
2.	Виникнення нейронауки – науки про мозок.	2/0/1	Взаємодія між нейронами. Поняття нейрональної пластичності. Спеціалізація нейрона. Гностичні нейрони. Командні нейрони. Дисципліни, які вивчають властивості мозку і його клітин: рівні аналізу. Виникнення нейронауки - науки про мозок.	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
3.	Методи дослідження в психофізіології	2/0/2	Неінвазивні методи вивчення активності цілого мозку. Електроенцефалографія. Пов'язані з подіями потенціали. Магнітоенцефалографія. Позитронно-емісійна томографія. Ядерна магнітна резонансна інтроскопія. Принцип «віднімання» зображень в комп'ютерній томографії. Методи вивчення активності окремих нейронів. Реєстрація імпульсної активності нейронів. Мультиелектродна реєстрація. Реєстрація метаболічної та генетичної активності нейронів.	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
4.	Психофізіологія навчання та пам'яті	2/0/2	Критерії навчання. Поняття консолідації і реконсолідації в уявленнях про реорганізацію пам'яті після навчання. Механізми, що лежать в основі навчання. Синапс Хебба в	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П З)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>коннекціоністських теоріях навчання. Системогенез при навчанні та селекційний принцип. Фізіологічні кореляти навчання. Зміни імпульсної активності нейронів при навчанні. Зміни генетичної експресії і каскади молекулярних подій в нейронах при навчанні. Структурні зміни при навчанні. Неонейрогенез. Запрограмована клітинна загибель при навчанні. Зіставлення процесів розвитку і навчання.</p> <p>Орієнтовно-дослідницька поведінка при навчанні. Види навчання і розподіл по структурам формованих нейрональних спеціалізацій. Декларативна і процедурна пам'ять.</p>	
5.	Психофізіологія сенсорних процесів і рухів	4/0/0	<p>Основна теза психофізіології сенсорних систем. Проблеми психофізіології сенсорних систем. Екологічна оптика Дж. Гібсона і його критика уявлення про передачу інформації. Уявлення К. Поппера та його критика «бадейной теорії».</p> <p>Фоторецепторні властивості нейронів. Сприйняття кольору. Зір, слух, нюх, смак, шкірна чутливість, біль: загальні принципи виникнення активності клітин. Активність нейронів первинних сенсорних областей кори головного мозку. Активність нейронів рухових областей кори головного мозку. «Дзеркальні» нейрони.</p> <p>Традиції виділення структур і функцій в психофізіології. Френологічні карти Ф. Галля. Локалізаційні карти Клейста. Структура і функція в нейропсихології. Проблеми традиційного структурно-функціонального підходу. Сучасний стан структурно-функціонального підходу. Характеристики структур за</p>	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П 3)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			спеціалізаціями нейронів. Формування спеціалізацій нейронів і розвиток поведінки в онтогенезі. Психофізіологія індивідуальних відмінностей.	
6.	Психофізіологія сну і патологічних станів	2/0/2	Ціркадні ритми. Фізіологічні параметри, що змінюються протягом доби. Роль нейронів супрахізматичного ядра гіпоталамуса. Значення циркадіанних ритмів. Дослідження сну. Фази сну і їх характеристики. Зміни патернів сну з віком. Розлади сну. Роль сну в консолідації пам'яті. Механізми консолідації пам'яті в періоди сну. Патологічні стани. Вплив алкоголю на активність нейронів. Гостре введення алкоголю і хронічна алкоголізація. Принцип виникнення поведінкових змін при наркотизації.	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
7.	Когнітивна психофізіологія	2/0/2	Свідомість і спроби його визначити. Психофізіологічні теорії свідомості. Теорія єдності емоцій і свідомості. Подання про реверберації. Подання про синхронізацію активності нейронів. Проблема уваги в психофізіології. Зв'язок свідомості з емоціями. Зв'язок свідомості з промовою. Подання про функціональну асиметрії мозку. Вимірювання активності областей мозку при сприйнятті і виробництві мови. Розлади сприйняття і виробництва мови. Поняття когнітивних карт і роль нейронів гіпокампу. Проблема уваги в психофізіології.	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
8.	Психофізіологія адаптації людини	2/0/1	Загальні уявлення про адаптацію. Види адаптації. 3. Основні закономірності адаптації. «Ціна» адаптації та дезадаптація. Адаптивність та адаптаційні можливості	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
9.	Психофізіологія діяльності	2/0/1	Поняття діяльності. Види і структура діяльності. Загальні	Участь в обговоренні

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П 3)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			характеристики та закономірності діяльності. Чинники ефективності діяльності. Працездатність. Функціональні стани організму людини в процесі праці. Оцінка працездатності людини. Динаміка працездатності і характеристика їх фаз. Психофізіологія професійної діяльності.	Тести Індивідуальні завдання
10.	Психофізіологія індивідуальних відмінностей	4/0/2	Психофізіологія індивідуальних відмінностей. Властивості нервової системи і характеристика індивідуальності. Типи темпераментів та їх психологічна характеристика. Екстраверсія, інтроверсія. Темперамент і діяльність. Властивості НС і спеціальні здібності. Темперамент як формальна інтеграційна основа індивідуальності. Характер у структурі індивідуальності.	Участь в обговоренні Тести Індивідуальні завдання
Усього		28/0/14		

Рекомендована література:

1. Анатомія людини : навч. посіб. / Барикова Л. Б. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2003. – 71 с.
2. Анатомія людини : підручник / І. Я Коцан, В. О. Гринчук, В. Х. Велемець [та ін.]. – Луцьк : Волин. НУ імені Лесі Українки, 2010. – 890 с. – ISBN 978-966- 600-493-5.
3. Анатомія людини : посібник / підгот. Барикова Л. Б. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2002. – 83 с.
4. Анатомія людини : посібник / підгот. Барикова Л. Б. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2004. – 110 с.
5. Аносов І. П. Анатомія людини у схемах / І. П. Аносов, В. Х. Хоматов. – Київ : Вища школа, 2002. – 191 с. – ISBN 966-642-109-7.
6. Антонік В. І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури : навч. посіб. / В. І. Антонік, І. П. Антонік, В. Є. Андріанов. – Київ : ЦУЛ, 2009. – 336 с. – ISBN 978-966-364-956-6
7. Бобрицька В. І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни. Робочий зошит : навч.-метод. посіб. / В. І. Бобрицька. – Київ : Професіонал, 2004. – 79 с. – ISBN 966-8556-24-0.
8. Гайда С. П. Анатомія і фізіологія людини : навч. посіб. / С. П. Гайда. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – Київ : Вища школа, 1980. – 213 с.

9. Коляденко Г. І. Анатомія людини : підручник / Г. І. Коляденко. – 2-ге вид. – Київ : Либідь, 2004. – 384 с. – ISBN 966-06-0324-X.
10. Коляденко Г. І. Анатомія людини : підручник / Г. І. Коляденко. – 5-те вид. – Київ : Либідь, 2009. – 384 с. – ISBN 978-966-06-0559-6.
11. Коляденко Г. І. Анатомія людини : підручник / Г. І. Коляденко. – Київ : Либідь, 2001. – 382 с. – ISBN 966-06-0146-8.
12. Горго Ю.П., Чайченко Г.М., Маліков М.В. Прикладна психофізіологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2005. – 193 с.
13. Анатомія та фізіологія з патологією : підручник / за ред. проф. Я. І. Федонюка, Л. С. Білика, Н. Х. Микули. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2001. – 676 с. – ISBN 966-7364-85-2.
14. Вадзюк С.Н. Вплив погоди на психофізіологічний стан здорової людини / С.Н. Вадзюк, Н.М. Волкова, М.М.Микула, Р.Г. Церковнюк. – Тернопіль. – 1998.
15. Маруненко І. М. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни : курс лекцій / І. М. Маруненко, Є. О. Неведомська, В. І. Бобрицька. – Київ : Професіонал, 2004. – 479 с. – ISBN 966-8556-23-2.
16. Массаригін А. Г. Анатомія і фізіологія людини : посібник / А. Г. Массаригін, В. Г. Массаригін, В. М. Гончарова. – Київ : Радянська школа, 1975. – 166 с
17. Клименко В.В. Механізми психомоторики людини / В.В. Клименко. – К., 1997. – 192 с.
18. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія / О.М. Кокун. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.
19. Кокун О.М. Психофізіологія. Навчальний посібник / О.М. Кокун. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
20. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / М.С. Корольчук. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
21. Османова А.М. Клінічна психологія. [Текст] : навч. посіб. / А. М. Османова, Г.В Хорунженко. – К.: Талком, 2023. – 183 с.
22. Османова А.М. Патопсихологія: навчально-методичний посібник. / А. М. Османова, Г.В Хорунженко. – К.: Талком, 2022. – 188 с.
23. Очкуренко О. М. Анатомія людини : навч. посіб. / О. М. Очкуренко, О. В. Федотов. – Вид. 2-ге, переробл. і доповн. – Київ : Вища школа, 1992. – 333 с. – ISBN 5-11-003789-2.
24. Майдіков Ю.Л. Нервова система і психічна діяльність людини. Навч. посібник. / Ю. Л. Майдіков, С.І. Корсун. – К., 2007. – 280 с.
25. Макаренко М.В. Комп'ютерна система "Діагност-1" для визначення нейродинамічних властивостей вищої нервової діяльності / М.В. Макаренко, В.С. Лизогуб // Особливості формування та становлення психофізіологічних функцій в онтогенезі: Матер. Всеукр. наук. Симпозіуму / За ред. М.В. Макаренка. – Черкаси: ЧДУ, 2003. – С. 60 - 192.
26. Малхазов О.Р. Психологія та психофізіологія управління руховою діяльністю / О. Р. Малхазов. – К: Євролінія, 2002. – 320 с.
27. Самусєв Р. П. Атлас анатомії людини : навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. / Р. П. Самусєв, В. Я. Липченко. – Тернопіль : Навчальна книгаБогдан, 2011. – 751 с. – ISBN 978-966-10-0510-4.

28. Свиридов О. І. Анатомія людини : підручник /О. І. Свиридов ; за ред. проф. І. І. Бобрика. – Київ : Вища школа, 2001. – 399 с. – ISBN 966-642-074-0.
29. Сидоренко П. І. Анатомія та фізіологія людини / П. І. Сидоренко, Г. О. Бондаренко, С. О. Куц. – Вид. 4-е, випр. – Київ : Медицина, 2012. – 199 с. – ISBN 978-617-505-216-7.
30. Старушенко Л. І. Анатомія і фізіологія людини : навч. посіб. / Л. І. Старушенко. – Київ : Вища школа, 1989. – 213 с. – ISBN 5-0-11-002091-4.
31. Хоменко Б. Г. Анатомія людини. Практикум : навч. посіб. / Б. Г. Хоменко. – Київ : Вища школа, 1991. – 183 с. – ISBN 5-11-002572-X. 27. Черкасов В. Г. Анатомія людини : навч. посіб. / В. Г. Черкасов, С. Ю. Кравчук. – Вінниця : Нова Книга, 2011. – 639 с. – ISBN 978-966-382-353-9.
32. Філіппов М.М. Психофізіологія людини: Навч. посіб. / М.М. Філіппов. – К.: МАУП, 2003. – 136 с.
33. Чайченко Г.М. Фізіологія людини і тварини: Підручник для студ. біол. спец. вищ. навч. закл. / Г.М. Чайченко, В.О. Цибенко, В.Д. Сокур. – К.: Вища школа, 2003. – 464 с.
34. Ганонг В.Ф. Фізіологія людини. Підручник. – Львів: БаК, 2002. – 784 с.
35. Грин Н. Біологія: учебник / Н. Грин, К. Стаут, Д. Тейлор под. ред. Р. Сопера. – 2-е изд., стереотипне в 3-х т. Т.3: пер. с англ... – М.: Мір, 1996. – 376 с., ил.
36. Чернінський А. О., Кравченко В. І., Комаренко В. І. Анатомія і еволюція центральної нервової системи – К. : ООО "Інтерсервіс", 2011 – 85 с.
37. Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності. — К.: Либідь, 1993. - 218 с.
38. Філіппов М.М. Психофізіологія людини: навчальний посібник. – К.: МАУП, 2003. – 136 с.
39. Макарчук, М. Ю., Куценко, Т. В., Кравченко В.І., Данилов С.А. Психофізіологія: навчальний посібник / М. Ю. Макарчук, Т. В. Куценко, В.І. Кравченко, С.А.Данилов – К. : ООО «Інтерсервіс» , 2011. – 329 с.
40. Чайченко Г.М. Поведінка і психіка тварин. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000.- 200с. 328
41. Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності. - К.:» Вища школа», 1993. – 176 с
42. Tononi G. Information integration: its relevance to brain function and consciousness // Arch Ital Biol. 2010, Vol.148 (3). – P.299-322.
43. Velmans, M. Is human information processing conscious? // Behav. Brain Sciences. – 1991, Vol.14. – P. 651-726.

Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з дисципліни "Психофізіологія" (для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія) / Укл. : А.М.Османова, 2023.
2. Методичні вказівки до практичних занять з "Психофізіологія" (для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія) / Укл. : А.М.Османова, 2023.
3. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни "Психофізіологія" (для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія) / Укл. : А.М.Османова, 2023.
4. Системи дистанційного навчання MOODLE СНУ ім. В. Даля – <http://moodlesti.snu.edu.ua/> <http://moodle2.snu.edu.ua/enrol/index.php?id=2916>

Оцінювання курсу

За повністю виконані завдання здобувач може отримати визначену кількість балів:

Інструменти та завдання	Кількість балів
Участь в обговоренні	10 (по 0,72 балів за 1 ЛК)
Практичні заняття	28 (7 практичних по 4 бали за 1 ПК)
Самостійна робота (контрольні роботи, реферати, есе, презентації, опрацювання наукової літератури тощо)	32
Підсумковий екзаменаційний (заліковий) тест	30
Разом	100

Шкала оцінювання здобувачів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

*Неформальна /
інформальна освіта*

Здобувач вищої освіти може пройти певні онлайн-курси, які пов'язані з темами дисципліни, на онлайн-платформах. При поданні документу про проходження курсу студенту можуть бути перераховані певні теми курсу та нараховані бали за завдання. Положення про порядок зарахування результатів навчання, отриманих в формальній та неформальній освіті, розміщено на сайті університету <https://snu.edu.ua/index.php/university/sfera-poshyrennya-suya-v-snu-im-v-dalya/informatsijna-kartka-dokumenta-87/>

*Плагіат та академічна
добросесність:*

Під час виконання завдань здобувач вищої освіти має дотримуватись політики академічної добросесності. Дотримання академічної добросесності за курсом ґрунтується на внутрішньо-університетській системі запобігання та виявлення академічного плагіату. Запозичення мають бути оформлені відповідними посиланнями. Особистісна думка має бути викладена при поєднанні прояву вищої культури розуміння матеріалу та свідомості особистості з повним дотриманням авторського права. До основних вимог за курсом

віднесено: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації. Перевірка текстів на унікальність здійснюється з використанням програмних засобів UNICHEK та Antiplagiarism.net

Завдання і заняття:

Всі завдання, передбачені програмою курсу мають бути виконані своєчасно і оцінені в спосіб, зазначений вище. Аудиторні заняття мають відвідуватись регулярно. Пропущені заняття (з будь-яких причин) мають бути відпрацьовані з отриманням відповідної оцінки не пізніше останнього тижня поточного семестру. В разі поважної причини (хвороба, академічна мобільність тощо) терміни можуть бути збільшені за письмовим дозволом декана.

Поведінка в аудиторії:

1. Здобувачі вищої освіти користуються у суспільстві всіма правами самостійних, дорослих людей, а тому мають виконувати всі правила внутрішнього розпорядку, що існують у Східноукраїнському національному університеті ім. В. Даля.
2. Основний вид діяльності здобувачів вищої освіти — навчання. Студентство в аудиторії є транслятором загальних норм культури поведінки: інтелігентність, точність, дисциплінованість, акуратність, відповідальність, тощо.
3. Здобувачі вищої освіти обов'язково мають дотримуватися вимог техніки безпеки.

Під час контролю знань здобувачі:

- є підготовленими відповідно до вимог даного курсу;
- розраховують тільки на власні знання (не шукають інші джерела інформації або «допомоги» інших осіб);
- не заважають іншим;
- виконують усі вимоги викладачів щодо контролю знань.